

Frågan om upphovsrätten är glödhet

Frågan om upphovsrätten i den digitala miljön har varit het länge. Idag är den glödhet. På den ena sidan finns rättighetshavarna, som med företrädare för underhållningsindustrin i främsta ledet jagar fildelare med blåslampa och kräver en allt stramare lagstiftning. Och de får gehör. Ett exempel är ipredlagen, ett annat EU-kommissionens förslag om att inspelad musik ska skyddas i 95 år i stället för som nu i 50, ett tredje förhandlingarna om Acta, Anti-Counterfeiting Trade Agreement, som är tänkt att bli ett nytt internationellt handelsavtal för att skärpa lagstiftningen kring upphovsrättsliga frågor. På den andra sidan finns den unga nätgenerationen, som har vant sig vid att det som finns på nätet är gratis och inte betraktar fildelning av upphovsrättsskyddat material som ett brott.

Ifrågasättandet av den allt stramare upphovsrättslagstiftningen sträcker sig dock långt utanför de unga fildelarnas växande skara. Här finns bloggare och wikis, trender som open access och open source och rörelser som Creative Commons. Chris Anderson, redaktören på Wired Magazine som myntade begreppet The Long Tail, hävdar att när lagringsutrymmet är i stort sett oändligt kommer konsumtionen att förändras och vi får en marknad där mer och mer finns att få gratis för konsumenterna och där producenterna måste hitta nya affärsmodeller. Förrre bankdirektören och upphovsrättsexperten Karl-Henrik Pettersson skrev för inte så länge sedan på Newsmills att ”Intuitivt känner vi att upphovsrätten i första hand hjälper andra intressen än de som har med skapandet och tillgängligheten av musik och annan konst att göra.” Han konstaterade också att ”Det mesta talar för att upphovsrätten idag kostar samhället mer än den ger tillbaka.”

Det Pettersson pekar på är balansen – eller kanske snarare bristen på balans – mellan rättighetshavarnas intressen och allmänintresset. Det måste självklart finnas ett system som ger upphovsmännen ersättning, men lika självklart är det i samhällets intresse att det finns ett fritt flöde av information, en allmänning. En alltför snäv upphovsrätt riskerar att strypa det flödet, och då kan upphovsrätten bli en broms för till exempel teknisk, konstnärlig och intellektuell utveckling.

Det är det många hävdar håller på att ske. Den obalans som har uppstått gör dessutom att upphovsrättslagstiftningen håller på att förlora sin legitimitet hos stora grupper av befolkningen.

Eva Hemmungs Wirtén, professor i biblioteks- och informationsvetenskap i Uppsala, hör till dem som har intresserat sig för upphovsrätten, men mer ur ett kulturellt än ur ett juridiskt perspektiv, senast i boken *Terms of use. Negotiating the jungle of the intellectual commons* (University of Toronto Press 2008). Där diskuterar hon både hur allmänningen ser ut och hur den har naggats i kanten. Hon har dessutom både ett historiskt och ett samtida perspektiv i sin framställning.

Det är ett fruktbart grepp. Och då tänker jag inte minst på valet att diskutera upphovsrätten och allmänningen ur ett kulturellt perspektiv. Dagens diskussion är full av låsningar och handlar mycket om själva lagstiftningen. Om den istället handlade om hur allmänningen ser ut och hur den skulle kunna eller borde se ut skulle diskussionen om upphovsrätten i den digitala miljön kunna ta ett rejält steg framåt.

PETER ALMERUD
Redaktör